

ВІДГУК

опонента **Прокопи Ігоря Васильовича** на дисертаційну роботу **Костецької Ірини Іванівни** на тему «**Стратегічне планування сільського розвитку**», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дослідження. Попри наявність в Україні вагомих наукових напрацювань у галузі сільського розвитку та досвіду його державного регулювання в перше післярадянське десятиліття, стратегічному плануванню цього розвитку тривалий час не приділялась належна увага. Про це свідчать такі факти: у 2015 р. з Положення про Міністерство аграрної політики і продовольства були вилучені пункти про його відповідальність і роль щодо забезпечення розвитку сільської місцевості (відповідні функції надавались Мінрегіонбуду), розроблені проекти Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства і сільських територій на 2015-2025 роки та Концепції сільського розвитку до 2030 року не затверджувались. У 2021 р., очевидно, з огляду на євроінтеграцію, згадані функції повернуто Мінагрополітики; у 2024 р. схвалено Стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року, у якій є ряд положень щодо сільського розвитку, а одна із її стратегічних цілей присвячена створенню умов для розвитку сільських територій. Враховуючи необхідність всебічного наукового забезпечення досягнення цілей Стратегії, тема дисертаційної роботи Ірини Костецької є безумовно актуальною.

Положення дисертаційної роботи, спрямовані на вирішення важливої наукової проблеми. Дисертація присвячена поглибленню теоретико-методологічних засад стратегічного планування сільського розвитку, адаптації їх до використання на локальному рівні і обґрунтуванню практичних рекомендацій щодо форм і методів досягнення стратегічних цілей сільського розвитку.

До найважливіших результатів дисертаційної роботи теоретико-методологічного і методичного плану, які характеризуються науковою новизною, відносяться:

- удосконалення системи стратегічного планування розвитку сільського господарства і сільських територій в Україні з урахуванням підходів Європейського Союзу і формування моделі стратегічного планування сільського розвитку на локальному рівні з використанням відповідного досвіду Республіки Польща;

- обґрунтування сучасних можливостей застосування у стратегічному плануванні сільського розвитку методів сценарного прогнозування, кластерного моделювання та концепції «Розумні села»;

- опрацювання методики моніторингу локальних стратегій сільського розвитку, методичних підходів до діагностування програм досягнення його стратегічних цілей та економіко-математичної моделі оцінювання ефективності територіального партнерства в діяльності територіальних громад.

Наукову новизну мають і положення прикладного характеру, зокрема такі як: застосування концепції багатофункціональності сільських територій при розробці стратегій розвитку територіальних громад; визначення ефективності стратегічних рішень громад з використанням комплексу індикаторів (індикатори спроможності та змістовні індикатори); оцінювання ефективності інвестиційно-інноваційного співробітництва органів самоврядування, наукових (навчальних) закладів та бізнесу з використанням моделі «потрійна спіраль»; обґрунтування необхідності сприяння розвитку територіальних партнерств у державних програмах підтримки сільського розвитку, а також пріоритетності реалізації заходів «зеленого переходу» у досягненні цілей розвитку на локальному рівні.

Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки і рекомендації мають високий рівень обґрунтованості. Це підтверджується опрацюванням автором великої кількості вітчизняних і зарубіжних публікацій (список використаної літератури містить 383 найменування), що прямо чи опосередковано стосуються теми дисертаційного дослідження; широким використанням різноманітних джерел інформації, серед яких нормативно-правові акти України, Республіки Польща і Європейського Союзу, матеріали центральних і місцевих органів виконавчої влади, державних служб статистики України і Польщі, ресурси мережі Інтернет тощо. Для обґрунтування висновків і рекомендацій, ілюстрації основних положень дисертації, авторкою оброблено великі масиви статистичної інформації українських і польських регіональних статистичних органів, даних звітності територіальних громад і гмін, Локальних груп діяльності у Польщі тощо.

Теоретичною і методологічною основою дослідження стала парадигма сталого розвитку, зокрема концепція багатофункціонального розвитку сільських територій. Для розв'язання завдань дисертаційної роботи застосовано широкий набір методів економічних досліджень, зокрема монографічний, абстрактно-логічний, порівняльного і критичного аналізу,

кейс-метод, економіко-математичного моделювання, кореляційного та кластерного аналізу. Особливо скрупульозно і всебічно обґрунтовані ключові положення дисертаційної роботи щодо стратегічного планування сільського розвитку з використанням територіального партнерства (розділ 3), оцінки його ефективності (підрозділ 4.3); застосування концепції «Розумні села» (підрозділ 4.1), сценарного методу прогнозування розвитку територіальних громад (підрозділ 5.1).

Результати дослідження апробовані на більше як 20 вітчизняних і зарубіжних наукових, науково-практичних конференціях, симпозіумах, семінарах та інших наукових зібраннях.

Висновки відображають основні положення дисертації.

Значення результатів дослідження для науки і практики. Результати дисертаційної роботи доповнюють вітчизняний науковий доробок у сфері стратегічного планування сільського розвитку положеннями про орієнтацію його на забезпечення багатофункціональності та селозберігаючого характеру розвитку сільських територій; застосування сучасних методів його моделювання та прогнозування, розробки та моніторингу локальних стратегій.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання в процесі стратегічного планування сільського розвитку на державному, регіональному і локальному рівнях, а також науково-дослідному та навчальному процесах. Як свідчать додані до дисертації документи, вони отримали позитивну оцінку в Міністерстві аграрної політики і продовольства України, Львівській обласній державній адміністрації, низці територіальних громад Львівської області, Національній асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України; використовуються в Національному університеті «Острозька академія» та Львівському інституті Міжрегіональної академії управління персоналом.

Повнота викладу положень дисертаційної роботи в наукових публікаціях. Положення дисертаційної роботи достатньо повно висвітлені авторкою у двох одноосібних монографіях: *Planowanie strategiczne rozwoju obszarów wiejskich: przykład Ukrainy i Polski* (Iwano-Frankowsk, 2021., 144 s.) та *Стратегічне планування сільського розвитку територіальних громад України: монографія* (Дрогобич, 2023., 235 с.), 27 статтях, з яких 6 статей – у періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 14 – у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 1 – у наукових виданнях, включених до Переліку наукових видань міжнародної наукометричної бази Index

Scopus, 6 – у періодичних наукових виданнях, закордонних виданнях, проіндексованих у міжнародних наукометричних базах даних, а також 24 тезах наукових доповідей.

Реферат відображає зміст, основні положення і результати, викладені у дисертації.

Дискусійні положення і зауваження. Зміст дисертації дає підстави вважати, що завдання дослідження виконані, мета досягнута і робота заслуговує загальної позитивної оцінки. Разом з цим деякі її положення дискусійні та такі, що відкривають можливості подальшого наукового пошуку, а до окремих є зауваження.

1. Важливим теоретико-методологічним підґрунтям дослідження є концепція багатофункціонального розвитку сільських територій, складова частина якого – багатофункціональний розвиток сільського господарства. В зазначеному контексті наголошується на розвитку підприємництва, економічній активізації несільськогосподарських видів діяльності і т. д., що має стати запорукою зростання добробуту, підвищення якості життя в територіальних громадах. При цьому сільськогосподарській складовій багатофункціональності не приділено належної уваги, хоч саме монокультуризація в рослинництві, відмова від ведення багатогалузевого тваринництва й інші подібні явища є головною причиною деградації сільських територій. Майже не згадується також про те, що багатофункціональність сільського господарства передбачає продукування суспільних благ, зокрема таких як збереження біорізноманіття, якості природних ресурсів, хліборобських традицій тощо, зрештою забезпечення продовольчої безпеки суспільства, що включає й продовольче самозабезпечення населення (що особливо важливо в екстремальних ситуаціях). Очевидно, однією зі стратегічних цілей сільського розвитку мало б бути забезпечення реалізації саме багатофункціональної ролі сільського господарства, що варто було б відобразити у першому розділі дисертації, зазначивши, що дослідження надалі зосереджуватиметься на інших, не менш важливих питаннях.

2. Авторка справедливо пов'язує багатофункціональність сільських територій із селозберігаючою моделлю сільського розвитку. Але ж ця модель фокусує увагу на збереженні і розвитку сільських населених пунктів, а в дисертації йдеться про стратегічне планування сільського розвитку територіальних громад, і вирішення його завдань практично не розглядається на поселенському рівні. В Україні в процесі реформи адміністративно-територіального устрою були створені територіальні громади, серед яких

26% – міські і 30% – селищні (з центрами у селищах міського типу); більшість сільських населених пунктів, зокрема малих, увійшли до складу саме міських і селищних громад. Тут існують як перспективи, так і підвищені загрози реалізації селозберігаючої моделі сільського розвитку і це варто було б принаймні відзначити у дисертації. Очевидно, в стратегіях розвитку таких громад слід виділяти окремі розділи (стратегічні цілі), в яких передбачати шляхи і засоби розвитку сільських територій і сільських населених пунктів.

3. Дискусійною є характеристика ринкових трансформацій в аграрному секторі України (підрозділ 2.1), де певною мірою розкриті етапи розвитку його фермерського сегменту, але не висвітлено становлення загальної організаційної структури сільського господарства, у якій переважають, з одного боку, великі сільськогосподарські підприємства, значна частина яких входить до складу агрохолдингів, а з другого – особисті селянські господарства. При цьому частка фермерських господарств у вартості валової продукції сільського господарства у довоєнний період становила 10-13 відсотків, а їх чисельність (30-40 тисяч) мізерна порівняно з країнами ЄС. Збільшення і зміцнення фермерського сегменту має стати однією з найважливіших стратегічних цілей сільського розвитку в Україні і це передбачає зміни в усій організаційній структурі аграрного сектору як на державному, так і на локальному рівнях. В зазначеній частині дисертації також присутні окремі помилкові судження, зокрема такі як «земельні паї членів колгоспів перетворювалися на присадибні ділянки», та «кількість фермерів, які мігрують до міст, зростає».

4. Вагомим результатом дисертаційного дослідження є акцентування уваги на важливості «зеленої економіки» як стратегічного напрямку сільського розвитку (підрозділ 5.1). В роботі детально розкрито процес становлення цього виду господарської діяльності у світі, положення європейського «зеленого курсу», заходи щодо дотримання цього курсу в Польщі. Що ж стосується України, то розглянуто зміст нормативно-правових документів, спрямованих на екологізацію різних галузей національного господарства та впровадження таких інструментів «зеленої економіки», як технології більш чистого виробництва, органічне сільськогосподарське виробництво, «зелене» будівництво, «зелені» закупівлі. При цьому проблема переходу сільського господарства і сільських територій до розвитку на засадах агроекології залишилась за межами дослідження.

5. Дисертаційна робота не позбавлена редакційних погрешностей. У ряді місць текст перевантажений занадто детальною характеристикою

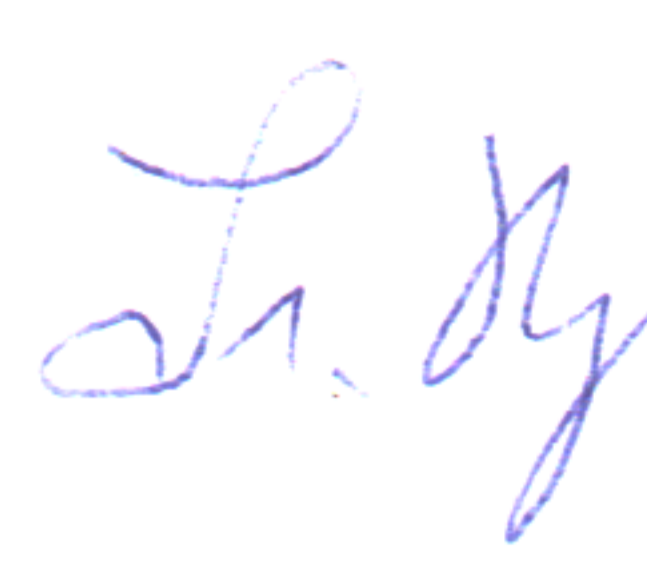

регіональних утворень (областей в Україні, воєводств у Польщі) та адміністративно-територіальних одиниць базового рівня (територіальних громад, гмін); викладом положень нормативно-правових документів, які не мають принципового значення для розв'язання завдань дослідження тощо. Зустрічаються повтори, описки. Наприклад, на стор. 123 зазначено, що у Польщі налічується понад 52 тис. сільських територій (очевидно, сільських населених пунктів).

Відзначені зауваження, однак, не применшують в цілому високий науково-теоретичний рівень дисертаційної роботи і її позитивної оцінки.

Загальний висновок. Дисертація «Стратегічне планування сільського розвитку» є самостійним, завершеним, логічним за структурою науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему і на високому науковому рівні. За рівнем теоретичної, методологічної та прикладної значимості, елементами наукової новизни, а також за змістом та оформленням дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог про оформлення дисертації», відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а її авторка Костецька Ірина Іванівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Опонент:

Доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН України,
головний науковий співробітник відділу
економіки і політики аграрних перетворень
Державної установи «Інститут економіки
та прогнозування НАН України»

Ігор ПРОКОПА
